

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

REINHOLD

Ἡ ἐσωτερικὴ ἀδυνατότης τῆς ὑπερβατικῆς φιλοσοφίας, ὡς φιλοσοφίας, ἡ ὁποία ἔγινε φανερά ὑπὸ τοῦ Jakobī προέρχεται ἐκ τῆς ὑπάρξεως τοῦ πράγματος καθ' ἑαυτό· ἦτοι κατὰ βάθος προέρχεται ἐκ τῆς παραδοχῆς τοῦ κατὰ παράδοσιν δυϊσμοῦ τοῦ ὑποκειμένου ὡς γνώσεως καὶ τοῦ ἀντικειμένου ὡς εἶναι τὸ ὁποῖον εἶναι ἢ αἰτιώδης προϋπόθεσις τῆς αἰσθήσεως· δυϊσμοῦ τὸν ὁποῖον ἀπήτει ἡ Κριτικὴ διὰ νὰ δύναται νὰ ὀρίσῃ τὰ ὄρια τῆς γνώσεως, καὶ ὥφειλε νὰ ἀρνηῖται, καθ' ὅσον, καὶ μὲ τοῦτον τὸν καθορισμόν, ἐτίθετο ὡς ἀπόλυτος ἐπιστήμη. Ἡ ἀπαλλαγὴ δὲ τῆς Κριτικῆς ἀπὸ τούτου τοῦ δυϊσμοῦ θὰ καθίστασιν συνηρημένον τὸν ὑπερβατικὸν ἰδανισμόν, ἐπομένως θὰ καθίστασιν δυνατὴν τὴν ὑπερβατικὴν φιλοσοφίαν ὡς φιλοσοφίαν· θὰ ἦτο ἡ παῦσις τῆς Κριτικῆς ὡς ὑπερβατικοῦ ὄρου τῆς μεταφυσικῆς διὰ νὰ τεθῆ αὕτη ὡς αὐτὴ ἡ μεταφυσικὴ. Ὅθεν, διὰ τὴν Κριτικὴν ἡ ὁποία ἦτο ἐπιστήμη τοῦ καθαροῦ λόγου, καὶ ἐπομένως καθαρὰ, ἀπόλυτος γνώσις, αὕτη ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τοῦ δυϊσμοῦ δὲν ἠδύνατο νὰ σημαίνῃ ἄλλο ἢ ἀπελευθέρωσιν αὐτῆς ἀπὸ τούτου τοῦ εἶναι καθ' ἑαυτό τὸ ὁποῖον ἀντιτίθετο εἰς τὴν γνώσιν. Ἦτο ἀνάγκη λοιπὸν νὰ ἐλευθερωθῇ ἡ Κριτικὴ ἀπὸ τοῦ ἀντικειμένου καθ' ἑαυτό· θὰ καθίστατο οὕτω δυνατὴ, καθ' ὅσον θὰ ἐξηλείφετο ἡ ἀπαίτησις τῆς διττῆς πηγῆς τῆς γνώσεως· ἡ ἀποδοχὴ τοῦ πράγματος καθ' ἑαυτό ἀπαιτεῖ τὴν διττὴν πηγὴν τῆς γνώσεως, ἡ ἀρνήσις τοῦ ἀποκλείει αὐτήν. Καὶ μὲ τὸν Karl Reinhold (1758—1823) ἡ Κριτικὴ ἀρχίζει ταύτην τὴν ἐργασίαν τῆς ἐλευθέρωσεως, ἡ ὁποία ὀφείλει νὰ τὴν καταστήσῃ δυνατὴν ὡς ἀπόλυτον ἐπιστήμην. Ἀπὸ τοῦδε οὐδὲν ἄλλο ἔργον φαίνεται ὅτι ἔχει ἡ φιλοσοφία ἢ νὰ καταστήσῃ ἑαυτὴν ὡς ἐπιστήμην.

Ὁ Reinhold παρατηρεῖ ὅτι ἐὰν παρὰ τὰ ἀναντίρρητα καὶ ὀριστικὰ ἀποτελέσματα τῆς κριτικῆς φιλοσοφίας, αὕτη δὲν ἔτυχε γενικῆς ἐπιδοκιμασίας ἀλλ' ἐκ πολλῶν πλευρῶν ἐπολεμήθη,

αίτια είναι ή μορφή της. Ἡ μορφή τῆς κριτικῆς φιλοσοφίας παρέχει σημεῖα τὰ ὁποῖα δύνανται νά προσβληθοῦν. Ὁ Kant ἐπανειλημμένως διακηρύττει ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς Κριτικῆς δέν εἶναι νά ἐνώνη, ἀλλὰ πρὸ παντὸς νά χωρίζῃ τὰ στοιχεῖα κατὰ τὸν τρόπον τῶν χημικῶν. Ἀναλύει τὰς ποικίλας λειτουργίας τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου, καθορίζει τοὺς ὄρους, τὰ ὄρια, καὶ τὰς ἐνεργείας ἐκάστης. Διακρίνει ἀκριβέστερον διάφορα εἴδη παραστάσεων, μορφὰς ἐποπτείας, ἐννοίας, ιδέας χωρὶς νά ἀναγάγῃ πάντα ταῦτα εἰς γενικὴν τινὰ ἀρχὴν ἢ ὁποῖα νά ἐνώνη αὐτά. Ἐν τῷ ἔργῳ τῆς Κριτικῆς ἀναγνωρίζομεν διττὴν μέθοδον τὴν συνθετικὴν (*ex principijs ad principjata*), καὶ τὴν ἀναλυτικὴν (*ex principjatis ad principia*) δυάδα πηγῶν τῆς γνώσεως τὴν τῶν πραγμάτων καὶ τὴν τῶν ἀρχῶν, τὴν δεκτικότητα καὶ τὴν αὐθορμησίαν. Καὶ εἶχε μὲν ὑποδηλώσει ὁ Kant ὅτι ἡ αἴσθησις καὶ ἡ νόησις, ἡ δεκτικότης καὶ ἡ αὐθορμησία δύνανται νά ἔχουν κοινὴν ρίζαν, ἀλλὰ δέν ἔδειξεν αὐτὴν ἀκριβέστερον, δέν ἐπροχώρησε δηλαδὴ περαιτέρω μέχρι ταύτης τῆς κοινῆς ρίζης, καὶ οὕτω ἔμεινεν ἡ ἐνότης τούτων πρόβλημα. Ἐκτὸς τούτου ὁ Kant διακρίνει ριζικῶς τὸ θεωρητικὸν ἀπὸ τοῦ πρακτικοῦ μέρους τῆς φιλοσοφίας, ἥτοι εἰς τὸ θεωρητικὸν μέρος ὀρμάται ἐκ τῆς ἐμπειρίας, εἰς δὲ τὸ πρακτικὸν ἐκ τοῦ ἠθικοῦ νόμου τουτέστι ἐκ τινος ἀρχῆς. Πᾶσαι αὗται αἱ διακρίσεις καὶ αἱ διάφοροι μέθοδοι ἐφαίνοντο εἰς τὸν Reinhold ὡς ἀτέλειαι, αἱ ὁποῖαι βλάπτουν τὴν σαφήνειαν καὶ ἐπισκοτίζουν τὴν κατανόησιν. Ἐντεῦθεν καὶ αἱ παρεννοήσεις, ἡ ἔλλειψις γενικῆς ἐπιδοκιμασίας, καὶ αἱ κατηγορίαι ἐκ μέρους θεολόγων καὶ ὑλιστικῶν φιλοσόφων, Ἐπομένως ἔλλειπεν ἀπὸ τῆς Κριτικῆς φιλοσοφίας ἐνιαία τις προϋπόθεσις, ἐνιαία τις ἀρχὴ ἐκ τῆς ὁποίας νά δύνανται νά παραχθοῦν πάντα. Ἡ ἀναγωγή τῆς φιλοσοφίας εἰς τὴν ἐνότητα ἀρχῆς ἐκτὸς τοῦ ὅτι καθιστᾷ αὐτὴν καταληπτοτέραν ἀυξάνει συγχρόνως καὶ τὸ ἀποδεικτικὸν κύρος αὐτῆς. «Θεωρῶ, λέγει ὁ Reinhold, πρῶτην τινὰ ἀρχὴν ἰσχύουσαν καθολικῶς, ὡς τὸ μοναδικὸν πρᾶγμα τοῦ ὁποίου ἔχει ἀνάγκην ἡ φιλοσοφία, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον πρέπει νά δώσωμεν εἰς αὐτὴν, διὰ νά δυνηθῇ αὕτη νά παράσχῃ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα τὰ πλεονεκτήματα τὰ ὁποῖα πάντοτε ὑπέσχετό εἰς αὐτὴν» (*Beiträge*). Ἐάν δὲ ἦτο δυνατόν νά ἀναπτυχθοῦν αἱ διδασκαλῆαι τῆς κριτικῆς φιλοσοφίας ἐξ ἐνός καὶ μόνου, ὑπὸ μηδενός

ἀμφισβητουμένου μηδὲ δυναμένου νὰ ἀμφισβητηθῆ λεγονότος (Faktum) τὸ ὁποῖον νὰ ὑπόκηται ὡς ἀρχὴ πάντων τῶν ἄλλων γεγονότων, θὰ ἐδίδατο εἰς τὴν ἄλλως ἀμετάβλητον παραμένουσαν κριτικὴν φιλοσοφίαν θεμέλιόν τι διὰ τοῦ ὁποίου θὰ ἀπεδεικνύετο αὕτη ὡς σύστημα καὶ ὡς γενικὸν ἔχουσα κῦρος καὶ δὲν θὰ ἦτο πλεον αὕτη φιλοσοφία τις, ἀλλὰ ἡ φιλοσοφία. Διότι φιλοσοφία εἶναι αὐστηρῶς ἀποδεδειγμένη μόνον ἐὰν αὕτη εἶναι συστηματικὴ ἐπομένως μόνον συστηματικὴ ἔκθεσις τῆς κριτικῆς φιλοσοφίας δύναται νὰ τὴν στερεώσῃ καὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἐπιδιωχθῆ εἶναι νὰ μετατραπῆ ἢ Κριτικὴ εἰς σύστημα. Τοῦτο τὸ σύστημα ὁ Kant σιωπηρῶς ὑποθέτει, ἀφοῦ θέτει τὰς προκειμένας αἰ ὁποῖαι τὸ ἀναπτύσσουν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ὁμολογίαν του, ὁ Kant δὲν παρῆεν αὐτό, προσέφερε δὲ μόνον προπαιδευτικὴν. «Θεωρῶ τὴν καντιακὴν φιλοσοφίαν ὡς τὴν μόνην ἀληθῆ κατὰ τὸ οὐσιῶδες περιεχόμενον της... ἀλλὰ βεβαιῶ ὅτι ὁ Kant δὲν συνεπλήρωσε τὸ οἰκοδόμημα τῆς κυρίως λεγομένης φιλοσοφίας ἢ θέτων τὸ θεμέλιόν της». (Reinhold : Über Fundament σελ, 5). Καὶ ὁ Reinhold ἐζήτησε πρῶτος νὰ παραγάγῃ συστηματικῶς τὴν κριτικὴν φιλοσοφίαν ἐκ τινος θεμελιώδους ἀρχῆς, ἐξ ἐκείνης τῆς κοινῆς ρίζης τῆς αἰσθήσεως καὶ τῆς διανοίας τὴν ὁποῖαν ὁ Kant εἶχε μόνον ὑπαινιχθῆ ἦτοι παρουσιάζεται πρῶτος μετὰ τὴν ἀξίωσιν νὰ μεταβάλλῃ τὴν Κριτικὴν εἰς σύστημα. Τὸ σύστημα τοῦτο εἶναι ἡ στοιχειώδης φιλοσοφία (Elementarphilosophie) philosophia prima¹⁾. Τοῦτο πρέπει νὰ ἔχη τις ὑπ' ὄψιν διὰ νὰ κρίνῃ τὸν Reinhold, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν ἀτυχίαν νὰ θεωρηθῆ ὡς τυπικὸς ἀντιπρόσωπος τῆς μετριότητος, ὅπως ὁ Wolff, καὶ νὰ κριθῆ ὑπὸ τοῦ ὀρμητικοῦ Schelling ἐπὶ «φιλοσοφικῆ ἡλιθιότητι», ἐπειδὴ

1). Ἡ στοιχειώδης φιλοσοφία τοῦ Reinhold περιλαμβάνεται εἰς τὰ τρία κύρια ἔργα του. 1) Versuch einer neuen Theorie des menschlichen Vorstellungsvermögens (1789) 2) Beiträge zur Berichtigung bisherigen Missverständnisse der Philosophie (1790). 3) Fundament des philosophischen Wissens (1791). Παρὰ τὰς ἐρεῦνας τὰς γενομένας εἰς τὰς κυριώτερας βιβλιοθήκας ἐστάθη ἀδύνατον νὰ εὑρῶ τινὰ τῶν ἔργων τοῦ Reinhold ὡς καὶ τοῦ Maimon. Διὰ τοῦτο ἠναγκάσθην παρὰ τὴν συνήθειάν μου νὰ περιορισθῶ εἰς τὸ νὰ λαμβάνω σημειώσεις ἐκ τῶν ἐκθέσεων τῶν ἱστορικῶν καὶ νὰ ἀναφέρω χωρὶς τῶν κειμένων ἐκ τῶν διαφόρων ἔργων τὰ ὁποῖα πραγματεύονται περὶ αὐτῶν.

κατ' αὐτὸν ὁ Reinhold «ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ οὐδέποτε ἔσχεν ἄλλο πνεῦμα ἢ τὸ ἱστορικόν». (Darstellung meines Systems der Philosophie. Πρόλογος). Ὁ Reinhold δὲν πετᾷ καὶ δὲν θέλει νὰ πετᾷ: θέλει νὰ εἶναι ἐκθέτης, ἐξηγητής, καὶ ἐπιτυχάνει νὰ εἶναι ἄν ὄχι ἄλλο ἐκλαϊκευτῆς τῆς Κριτικῆς διὰ μέσου λαϊκῆς τινος μορφῆς τῆς φιλοσοφίας ἔργον ἀξιόλογον καὶ ὄχι εὐκολον.

Θεμελιώδης σκοπὸς τοῦ Reinhold εἶναι ἡ ἀντικειμενικὴ ἔκθεσις τῆς καντιακῆς φιλοσοφίας διὰ νὰ ζητήσῃ ἔπειτα νὰ τὴν συμπληρώσῃ, χωρὶς δι' αὐτὸ νὰ θεωρηθῇ ὅτι ὑπερέβη τὸν Kant. Ἀλλὰ συμπληρώνει τὴν μεταφυσικὴν ἐκείνην τῆς ὁποίας ὁ Kant ἔδωκε μόνον τὴν προπαιδευτικὴν ἐσήμαινε δεικνύειν τὸ ἐλάττωμα ὅτι οὗτος δὲν ἔλαβε πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι εἶναι ἀναγκαῖον νὰ θέσῃ ὡς θεμέλιον λίθον τῆς φιλοσοφίας ἐνιαίαν ἀρχήν. Ὁ Reinhold ἀποτυγχάνει καὶ κατὰ τοὺς δύο σκοπούς του. Καὶ ὡς πρὸς τὸν πρῶτον ἐπειδὴ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐκτεθῇ μὲ τελείαν ἀντικειμενικότητα θεωρία ἄλλου, εἴτε ἐπειδὴ ἡ τελεία κατανόησις φιλοσοφικῆς θεωρίας εἶναι δυνατὴ μόνον εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος τὴν συνέλαβεν, εἴτε ἐπειδὴ πᾶς ἐκθέτης ὡς νοοῦν ὄν καὶ ἐνεργητικὸς ἐρμηνευτής, θέτει πάντοτε ἐκ τοῦ ἰδικοῦ του εἰς πᾶσαν ἔκθεσιν. Ἀποτυγχάνει καὶ κατὰ τὸν δεύτερον σκοπὸν ἐπειδὴ τὸ συμπληρῶναι τὴν Κριτικὴν τοῦ καθαρῶς λόγου καὶ μὲ αὐτὴν πᾶσαν φιλοσοφίαν διὰ τῆς ἀναζητήσεως θεμελιώδους τινὸς ἀρχῆς ἢ ὁποία ὀφείλει νὰ εἶναι κοινὴ εἰς πᾶσας τὰς θεωρίας, παρουσιάζει πάλιν δύο ἄτοπα: πρῶτον, κοινὸν πάσης τοιαύτης προσπάθειας ἐξαρτώμενον ἐκ τοῦ ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δὲν πιστεύει τις ὅτι δίδει ἀπλῶς φιλοσοφικὴν τινα θεωρίαν, ἀλλὰ τὴν φιλοσοφίαν, τοῦτο δὲ σημαίνει ὅτι ἀρνεῖται αὐτὴν ὡς αἰωνίαν ζωὴν τοῦ πνεύματος: δεύτερον, ἰδιαιτέρον τοῦτο, ἐξαρτώμενον ἐκ τοῦ τρόπου κατὰ τὸν ὁποῖον τοιαύτη συμπλήρωσις πραγματοποιεῖται ὑπὸ τοῦ Reinhold. Ὁ Kant ἤθελεν, ὅπως ὁ ἴδιος λέγει, νὰ δώσῃ μόνον προπαιδείαν τῆς μεταφυσικῆς, ἐνῶ ἡ θεωρία τῆς παραστατικῆς ἱκανότητος δίδει πραγματικὴν φιλοσοφίαν τῶν στοιχείων, ἤτοι περιλαμβάνει αὕτη τὸ θεμέλιον πασῶν τῶν φιλοσοφικῶν ἐπιστημῶν. Μόνον διὰ τοιαύτης θεμελιώσεως τὰ κύρια ἀποτελέσματα τῆς καντιακῆς διδασκαλίας, ὅτι πράγματα καθ' ἑαυτὰ δὲν δύνανται νὰ γίνουν γνωστά, καὶ ὅτι αἱ ἀρχαὶ πάσης γνώσεως ἀπριότι εὗρισκονται ἐν ἡμῖν, δύνανται κατὰ τὴν ἀληθῆ

δέν δύναται νά ἀποδειχθῆ· πρέπει νά εἶναι βεβαία ἀφ' ἑαυ-
 τῆς. Ἡ βάσις τῆς ἀναγκαιότητος αὐτῆς πρέπει νά εὐρίσκεται
 καθ' ὀλοκληρίαν πέρα πάσης φιλοσοφίας, ἐπομένως ἡ ἀρχή
 αὕτη θά ὄφειλε νά μὴ στηρίζεται ἐπὶ τινος φιλοσοφικοῦ συλ-
 λογισμοῦ, ἀκόμη δὲ ὀλιγώτερον ἐπὶ ἐξωτερικῆς ἢ ἐσωτερικῆς
 ἐμπειρίας. Ἐπειδὴ ἡ ἀρχὴ αὕτη ὀφείλει νά εἶναι χωρὶς ἄλλο
 γενικῶς φανερά, δέν δύναται νά περιέχῃ τίποτε ἄλλο ἢ τὴν
 ἔκφρασιν γεγονότος (Faktum) τὸ ὁποῖον δέν εἶναι δυνατόν νά
 ἀποδειχθῆ περισσότερο, καὶ τὸ ὁποῖον συμβαίνει ἐντὸς ἡμῶν
 καὶ καθιστᾷ δυνατὰς πάσας τὰς ἐμπειρίας καὶ σκέψεις καὶ τὰς
 συνοδεύει. Τοῦτο τὸ γεγονός δέν εἶναι καὶ δέν δύναται νά
 εἶναι ἄλλο ἢ ἡ συνείδησις ταυτιζομένη πρὸς τὴν παράστασιν⁽¹⁾.
 Τὸ γεγονός καὶ ἡ ἔννοια τῆς παραστάσεως ἐτέθη ὑπὸ τῆς Κρι-
 τικῆς ὡς θεμέλιον τῆς ἐννοίας τῆς γνώσεως Ἡ Κριτικὴ τοῦ
 καθαροῦ λόγου περιέχει ἔρευναν τῆς γνωστικῆς ἰκανότητος
 (Versuch σελ. 178). Ἀλλὰ γινώσκειν εἶναι ἔννοια πολύπλοκος.
 Εἰς τὸν ὄρον τοῦτον τὸν ὁποῖον ἐλάχιστοι ἐκ τῶν φιλοσόφων
 ἐδοκίμασαν νά διασαφηνίσουν, ὁ μὲν ἀποδίδει ταύτην τὴν ση-
 μασίαν, ὁ δὲ ἄλλην· μάλιστα δὲ μερικοὶ (οἱ σκεπτικοὶ) ἀρνοῦν-
 ται τὴν γνώσιν καθ' ὀλοκληρίαν. Ἡ Κριτικὴ τῆς γνωστικῆς
 ἰκανότητος τοῦ Kant διακρίνει τὸ αἰσθητικὸν ὡς τὴν ἰκανότητα
 τῶν ἐποπτεῶν καὶ τὴν διάνοιαν ὡς τὴν ἰκανότητα τῶν ἐν-
 νοιῶν, καὶ ἔπειτα ἐξήτασε τοὺς δύο τούτους κλάδους τῆς γνώ-
 σεως κεχωρισμένως ἀπ' ἀλλήλων ἂν καὶ ὑπεδήλωσεν ὅτι οὗτοι
 οἱ δύο κλάδοι ἠδύναντο νά ἔχουν κοινὴν ρίζαν. Ὁ Kant δη-
 λαδῆ ὑπεδήλωσε ποῦ δύναται νά ὑπάρξῃ ἡ συνένωσις αὕτη
 τῆς δεκτικότητος καὶ τῆς αὐθορμησίας, τῆς αἰσθήσεως καὶ τῆς
 διανοίας. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐζήτησε τὴν κοινὴν ταύτην ρίζαν
 δέν ἠδύναντο νά ἀμφιβάλῃ περὶ τοῦ ποῖα ἦτο αὕτη· αἱ ἐπο-
 πτεῖαι ἐχαρακτηρίσθησαν ἐπανειλημμένως ὑπὸ τοῦ Kant ὡς
 ἄμεσοι (καὶ διὰ τοῦτο μερικοὶ—) παραστάσεις, αἱ ἔννοιαὶ δὲ
 ὡς ἔμμεσοι (καὶ διὰ τοῦτο γενικαί—) παραστάσεις. Κατὰ ταῦτα
 αἱ ἐποπτεῖαι καὶ αἱ ἔννοιαὶ πίπτουν ὑπὸ τὴν κοινὴν ἔννοιαν
 τῶν παραστάσεων καὶ αἱ ἰκανότητες τῶν ἀμέσων καὶ ἔμμέ-
 σων παραστάσεων ἦσαν μόνον διάφορα εἶδη τῆς παραστατι-
 κῆς ἰκανότητος· ἦτοι ἀμφότεραι αἱ ἰκανότητες δύνανται νά

1) Beiträge σελ. 93,353. Versuch σελ. 190.

υποβληθούν υπό μίαν κοινήν παραστατικήν ικανότητα. Αὕτη ἡ παραστατική ικανότης ἐπειδὴ εἶναι ὑπεράνω τῶν δύο δίδει τὸ ἐνωτικὸν σημεῖον τῆς αἰσθήσεως καὶ τῆς διανοίας. Ἄλλὰ τοῦτο τὸ μικρὸν βῆμα δὲν ἔκαμεν ὁ Kant. Οὕτω ἐπειδὴ πᾶσα γνῶσις εἶναι παράστασις (ὄχι δὲ ἀντιστρόφως), ἔπεται ὅτι τίποτε δὲν δύναται νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν κύκλον τῆς γνωστικῆς ικανότητος ἢ νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ γνωσθῇ, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἀποκλεισθῇ ἀπὸ τοῦ κύκλου τῆς παραστατικῆς ικανότητος ὡς μὴ δυνάμενον νὰ παρασταθῇ. Πρὸς τούτοις, προτοῦ νὰ κατανοήσῃ τις τὴν ἐννοίαν τῆς παραστατικῆς ικανότητος εἶναι ἀδύνατον νὰ κατανοήσῃ τὴν γνωστικὴν ικανότητα. Τέλος, πάντες οἱ φιλοσόφοι ἄνευ ἐξαιρέσεως εἶναι σύμφωνοι ὅτι ὑπάρχουν παραστάσεις, ἐπομένως πρέπει νὰ ὁμολογήσουν ὅτι ὑπάρχει καὶ παραστατικὴ ικανότης. Ὅθεν συνειδησις καὶ παράστασις εἶναι συνδεδεμένα. Ἡ συνειδησις παρέχει ἀμέσως τὸ γεγονὸς τὸ ὁποῖον ἐπιτρέπει νὰ διατυπώσωμεν τὴν θεμελιώδη ἀρχὴν ἢ πρότασιν τῆς συνειδήσεως· διὰ τῆς ἐσωτερικῆς δηλαδὴ παρατηρήσεως τοῦ γεγονότος τῆς συνειδήσεως εὐρίσκομεν τὴν θεμελιώδη ἀρχὴν τῆς στοιχειώδους φιλοσοφίας ἢ ὁποῖα εἶναι ἡ πρότασις τῆς συνειδήσεως. Ἐπὶ τῆς προτάσεως ταύτης θεμελιοῦνται πᾶσαι αἱ προτάσεις, ἀκόμη καὶ ἡ πρότασις τῆς ἀντιφάσεως ἐκ ταύτης κυρίως ἐξαρτᾶται. Ἡ πρότασις αὕτη περιέχει ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον συμβαίνει εἰς πᾶσαν συνειδησιν, ἐνῶ πᾶσαι αἱ λοιπαὶ ἀρχαὶ τῆς στοιχειώδους φιλοσοφίας, αἱ ὁποῖαι παράγονται ἐκ τῆς προτάσεως ταύτης, ἐκφράζουν τὰ διάφορα εἶδη τῆς συνειδήσεως· οὕτω ὑπάρχει πρότασις τῆς αἰσθητῆς συνειδήσεως, τῆς γνώσεως κ. ο. κ.

Ἡ πρότασις τῆς συνειδήσεως ἔχει ὡς ἐξῆς: ἐν τῇ συνειδήσει, ἡ παράστασις διακρίνεται διὰ μέσου τοῦ ὑποκειμένου, ἀπὸ τοῦ ὑποκειμένου καὶ τοῦ ἀντικειμένου, καὶ ἀναφέρεται εἰς τὰ δύο. Ἡ πρότασις αὕτη ἔχει καθολικὸν κύρος, καὶ οὐδεὶς καὶ ἐκ τῶν μᾶλλον πονηρῶν σκεπτικῶν θὰ εὔρισκε τὸν τρόπον νὰ τὴν ἀμφισβητήσῃ. Πρὸς τοῦτο θὰ ἔπρεπε νὰ ἀρνηθῇ ἢ μᾶλλον νὰ ἔχη χάσει αὐτὴν τὴν συνειδησιν· δὲν δύναται τις τῶνδ' ἐντι νὰ ἔχη συνειδησιν ἑαυτοῦ ἢ διὰ τῆς παραστάσεως ἢ ὁποῖα ἀφ' ἐνός διακρίνεται ἀπὸ τοῦ ὑποκειμένου τόσον ἀναμφισβητήτου ὅσον αὐτὴ ἡ παράστασις, καὶ ἀφ' ἑτέρου δὲν ἔχει τις συνειδησιν τῆς παραστάσεως αὐτοῦ ἢ διὰ μέσου ἐκείνου τὸ

ὁποῖον παριστάνεται δι' αὐτῆς καὶ τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ ἀρνηθῆ περισσότερον τῆς παραστάσεως. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἐγώϊστοι φιλόσοφοι, ἤτοι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἀρνοῦνται νὰ δεχθοῦν τὴν ὑπαρξιν ἀντικειμένου ἐκτὸς τοῦ ἐγὼ αὐτῶν, εἶναι ἠναγκασμένοι νὰ διακρίνουν ἀπὸ τῶν παραστάσεων τῶν, ὄχι μόνον τὸ παραστατικὸν ἐγὼ, ἀλλ' ἀκόμη καὶ πρᾶγμα τι τὸ ὁποῖον παριστάνεται δι' αὐτῶν, καὶ ἂν ἀκόμη τὸ πρᾶγμα τοῦτο θεωρηθῆται ὑπ' αὐτῶν ὡς ἀπλή παράστασις. Κατὰ ταῦτα μὲ τὴν παράστασιν δὲν συμπίπτει οὔτε τὸ ὑποκείμενον οὔτε τὸ ἀντικείμενον ἀλλ' ἀμφότερα περιέχονται εἰς αὐτὴν ὡς στοιχεῖα· ἡ δὲ παριστάνουσα συνειδήσις γνωρίζει ἀμέσως καὶ ταύτην τὴν διαφορὰν καὶ ταύτην τὴν συνύπαρξιν. Αὕτη δηλαδή ἡ ἐνιαία ἀρχὴ εἶναι ἡ συνειδήσις ἡ ὁποία ὅμως δὲν δύναται ἀκόμη νὰ νοηθῆ ὡς ἐγὼ, ἀλλ' ὡς ἀναφορὰ ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου· θεμέλιον καὶ ἀνάπτυξις μὲ τὴν ὁποίαν, ἀρχίζει ἤδη πρὸ τοῦ Fichte νὰ διαγράφεται ἡ δυνατότης διαλεκτικῆς τινος μεθόδου, ἡ ὅποια, διαφόρως τῆς μεθόδου τοῦ Fichte, δὲν εἶναι ἀνάπτυξις τῆς ἐνεργητικότητος τοῦ ἐγὼ, ἤτοι ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει τῆς θέσεως, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ δεδομένου τῆς συνειδήσεως τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι οὔτε ὑποκείμενον οὔτε ἀντικείμενον. Τῷ ὄντι ἐκ τούτου τοῦ δεδομένου τῆς συνειδήσεως ὁ Reinhold ἀξιοῖ νὰ παραγάγῃ διὰ τῆς αὐτῆς μεθόδου ὅλην τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἀποφεύγων ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐνόμιζεν ὅτι εἶναι ἐν τῇ καντιακῇ φιλοσοφίᾳ δυῖσμός μεταξὺ κόσμου τῆς διανοητικῆς συνειδήσεως τοῦ γινώσκειν καὶ κόσμου τῆς καθαρᾶς πρακτικῆς συνειδήσεως τοῦ ἐνεργεῖν. Κατὰ τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον φαίνεται πῶς ὁ Reinhold παρὰ τὴν θέσιν τοῦ ὡς συνεχιστοῦ καὶ ὄχι ἀντιπάλου τῆς Κριτικῆς, πίπτει εἰς τὴν πλάνην τοῦ νὰ βλέπῃ διάλυσιν τῆς συνεχείας μεταξὺ τῆς καντιακῆς θεωρίας καὶ ἠθικῆς, ὅπως περιέπεσεν ἔπειτα εἰς τὴν πλάνην εἰς τὴν ὁποίαν περιέπεσεν ὁ Hamann, ὁ Herder, ὁ Jakobī, ὁ Schiller, καὶ αὐτὸς ὁ Maimon, ὁ ὁποῖος καλύτερον τῶν ἄλλων κατενόησε τὸν Kant, τοῦ νὰ θεωρήσῃ ὡς ὀριστικὸν ὅτι τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ ἐν τῇ Κριτικῇ τοῦ καθαροῦ λόγου πρέπει νὰ νοηθῆ πραγματικοκρατικῶς.

Ἡ πρότασις αὕτη τῆς συνειδήσεως δὲν προϋποθέτει τὰς ἐννοίας παράστασιν, ὑποκείμενον, ἀντικείμενον, οὕτως ὥστε νὰ πρέπη νὰ προηγῶνται ταύτης τῆς προτάσεως οἱ ὀρισμοί

τούτων τῶν τριῶν συστατικῶν τῆς συνειδήσεως, ἀλλὰ τούναν-
 τλον οἱ ὀρισμοὶ τούτων προέρχονται ἐκ ταύτης. Ἡ παράστασις
 εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἐν τῇ συνειδήσει διὰ μέσου τοῦ ὑπο-
 κειμένου διακρίνεται ἀπὸ τοῦ ὑποκειμένου καὶ τοῦ ἀντικειμέ-
 νου καὶ ἀναφέρεται εἰς τὰ δύο. "Ὅταν αὕτη ἡ ἀναφορὰ τῆς
 παραστάσεως εἰς τὸ ὑποκείμενον καὶ τὸ ἀντικείμενον τελῆται
 πραγματικῶς, ἀναφαίνονται εἰς τὴν συνείδησιν τὸ παριστάνον
 καὶ τὸ παριστάνόμενον. Ἐπομένως ἡ παράστασις εἶναι φύσει
 προτέρα τῆς πράξεως διὰ τῆς ὁποίας αὕτη ἀναφέρεται εἰς
 τὸ ὑποκείμενον καὶ τὸ ἀντικείμενον· διότι οὐδὲν δύναται νὰ
 ἀναφέρεται ἐὰν ἐκεῖνο τὸ ὅποιον πρέπει νὰ ἀναφέρεται δὲν
 ὑπάρχει προηγουμένως. Οὕτω ἡ ἔννοια τῆς παραστάσεως εἶναι
 πρωταρχικὴ· δὲν προέρχεται δι' ἀφαιρέσεως ἐκ τῶν διαφόρων
 εἰδῶν παραστάσεως, ἀλλὰ δι' ἐσωτερικῆς παρατηρήσεως τῆς
 συνειδήσεως, παρατηρήσεως διὰ τῆς ὁποίας ἡ παράστασις νο-
 εῖται τοιαύτη ὅπως παράγεται εἰς τὴν συνείδησιν πρὸ πάσης
 θεωρίας ἤτοι πρὸ παντὸς ὀρισμοῦ τοῦ γένους. Τὸ ἀντικείμενον
 εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὅποιον εἰς τὴν συνείδησιν διακρίνεται διὰ μέ-
 σου τοῦ ὑποκειμένου, ἀπὸ τοῦ ὑποκειμένου καὶ τῆς παραστά-
 σεως, καὶ ἐκεῖνο εἰς τὸ ὅποιον ἀναφέρεται ἡ παράστασις δια-
 κρινομένη ἀπὸ τοῦ ὑποκειμένου. Διὰ τοῦ ἀντικειμένου τίθεται
 ἡ ἔννοια τοῦ πράγματος ἢ τοῦ δυναμένου νὰ παρασταθῇ γε-
 νικῶς, ἤτοι ἡ ἔννοια ἐκεῖνου τὸ ὅποιον διακρίνεται ἀπὸ τῆς
 παραστάσεως. Ὁ ὅρος ἀντικείμενον ἔχει δύο σημασίας, καθ'
 ὅσον ἡ παράστασις ἀναφέρεται εἰς αὐτὸ ἢ διακρίνεται ἐπ'
 αὐτοῦ· κατὰ τὴν πρώτην περίπτωσιν τὸ ἀντικείμενον εἶναι τὸ
 παριστάνόμενον, κατὰ τὴν δευτέραν εἶναι τὸ πρᾶγμα καθ'
 ἑαυτὸ. Τὸ ὑποκείμενον εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὅποιον εἰς τὴν συνεί-
 δησιν διακρίνεται ἀπὸ τῆς παραστάσεως καὶ τοῦ ἀντικειμένου.
 Καὶ ὁ ὅρος ὑποκείμενον ἔχει ἐπίσης δύο ἀντιθέτους σημασίας·
 ὅταν ἡ παράστασις ἀναφέρεται εἰς αὐτό, τὸ ὑποκείμενον
 εἶναι τὸ παριστάνον· ὅταν αὕτη διακρίνεται, εἶναι τὸ ὑποκει-
 μένον καθ' ἑαυτὸ (Beiträge σελ. 134, 170). "Ἄν καὶ ἡ παρά-
 στασις δὲν εἶναι δυνατόν νὰ νοηθῇ ἄνευ τοῦ ὑποκειμένου καὶ
 τοῦ ἀντικειμένου, διακρίνεται ὁμως ἐπ' αὐτῶν καὶ προηγεῖται
 αὐτῶν, ἀφοῦ αὕτη καθιστᾷ αὐτὰ δυνατὰ εἰς τὴν συνείδησιν
 καὶ τὰ ἀνυψώνει εἰς στοιχεῖα συστατικὰ τῆς συνειδήσεως. Ἐ-
 πειδὴ δὲ τὸ ἔργον τῆς στοιχειώδους φιλοσοφίας εἶναι νὰ εὕρῃ

μόνον τί δύναται νά παρασταθῆ ἤτοι τί πίπτει ὑπὸ τὴν παράστασιν (ὄχι τί πίπτει ὑπὸ τὸ ποριστάνον ὑποκειμένον), ἡ στοιχειώδης φιλοσοφία ὀφείλει νά ἀσχοληθῆ μὲ τὴν ἀπλὴν παράστασιν διακρινομένην ἀπὸ τοῦ παριστάνοντος καὶ τοῦ παριστανομένου, καὶ νά ἀποχωρισθῆ ἀπ' ἀμφοτέρων τούτων. Πρὸς τούτοις ἐπειδὴ ὑπὸ τὴν παραστατικὴν ἰκανότητα πρέπει νά νοηθοῦν μόνον οἱ ἐσωτερικοὶ ὄροι τῆς πραγματικότητος τῆς ἀπλῆς παραστάσεως, κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῆς παραστατικῆς ἰκανότητος πρέπει ἡ παράστασις νά ἀποχωρισθῆ ἀπὸ τοῦ παριστανομένου ἀντικειμένου καὶ τοῦ παριστάνοντος ὑποκειμένου, τὰ ὅποια εἶναι μὲν ὄροι τῶν παραστάσεων, ἀλλ' εἶναι ὄροι ἐξωτερικοί, ἀφοῦ εἶναι ταῦτα διάφορα τῆς παραστάσεως. Οἱ ἐσωτερικοὶ ὄροι εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι περιέχονται εἰς τὴν ἀπλὴν παράστασιν, καὶ χάρις εἰς αὐτούς, αὕτη δύναται νά ἀναφέρεται εἰς τὸ ὑποκειμένον καὶ τὸ ἀντικείμενον τὰ ὅποια εἶναι διακεκριμένα ἀπ' αὐτῆς· οἱ ἐσωτερικοὶ ὄροι νοοῦνται ὡς διάφοροι τοῦ ὑποκειμένου καὶ τοῦ ἀντικειμένου καὶ ἀνεξάρτητοι τούτων. (Versuch, σελ. 199. Beiträge. σελ. 175). (Διὰ τῆς συγχύσεως ἐξωτερικῶν καὶ ἐσωτερικῶν ὄρων τῆς παραστάσεως ἡ ὅλη θεωρία θὰ ἐγένετο ἀκατάληπτος. Ἡ διαφορὰ τούτων ὁμῶς εἶναι εὐκόλον νά συλληφθῆ. "Ὅπως οἱ γονεῖς εἶναι ἐξωτερικοὶ ὄροι τῆς ὑπαρξεως τοῦ ἀνθρώπου, ψυχὴ καὶ σῶμα δὲ εἶναι ἐσωτερικοὶ ὄροι, οὕτω περίπου εἶναι δυνατὴ ἡ ὑπαρξις πραγμάτων καὶ παριστανόντων ὑποκειμένων νά εἶναι ἐξωτερικοὶ ὄροι τῆς ἀπλῆς παραστάσεως· τοὺς ἐσωτερικοὺς ὁμῶς ὄρους τῆς μανθάνομεν ἐρωτῶντες ὄχι τόσον πῶς ἡ παράστασις γεννᾶται, ἀλλ' ἐκ τίνος αὕτη συνίσταται καὶ ἐξ αὐτοῦ συμπεραίνομεν τὴν φύσιν τῆς δυνατότητος ἢ τῆς αἰτίας αὐτῶν). Ἀφοῦ ἡ ἀπλὴ παράστασις δύναται νά ἀναφέρεται εἰς τὸ ὑποκειμένον καὶ τὸ ἀντικείμενον, πρέπει νά ἀποτελῆται ἐκ δύο συστατικῶν τὰ ὅποια νά καθιστοῦν δυνατὴν ταύτην τὴν διττὴν ἀναφορὰν· ἐκ τούτων τὸ ἓν ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸ ἀντικείμενον καὶ καλεῖται ὕλη τῆς παραστάσεως (Versuch, σελ. 230). "Ἄν καὶ ἡ ὕλη παριστᾷ εἰς τὴν παράστασιν τὸ ἀντικείμενον, ἡ παράστασις δηλαδὴ ὡς ὕλη ἀντιπροσωπεύει τὸ ἀντικείμενον, διαφέρει ὁμῶς αὕτη τοῦ ἀντικειμένου, καθ' ὅσον τοῦτο παραμένει ἀμετάβλητον, ἐνῶ ἡ ὕλη (περιεχόμενον) τῆς ἡμετέρας παραστάσεως μεταβάλλεται. Ἐκεῖνο πάλιν τὸ ὅποῖον ὑπάρχει εἰς τὴν παράστασιν καὶ διὰ

τοῦ ὁποίου ἡ παράστασις ἀναφέρεται εἰς τὸ ὑποκείμενον, καὶ κάμνει τὴν ὕλην τῆς παραστάσεως παράστασιν, εἶναι ἡ μορφή τῆς παραστάσεως, τὸ δεύτερον συστατικὸν ταύτης, τὸ ὁποῖον ἀνήκει εἰς τὸ παριστάνον (Versuch, σελ. 237). Δηλαδή ἐπειδὴ τὸ ὑποκείμενον εἶναι παριστάνον, καθ' ὅσον ὑψώνει δεδομένην ὕλην εἰς παράστασιν, αὕτη δὲ ἡ ἀνύψωσις γίνεται διὰ τῆς προσθήκης τῆς μορφῆς εἰς τὴν ὕλην, ἡ μορφή ἀνήκει εἰς τὸ παριστάνον. Τοῦτο δὲ τὸ παριστάνον οὔτε τὴν παράστασιν ὀλόκληρον δημιουργεῖ (Leibniz) οὔτε καθ' ὀλοκληρίαν δέχεται αὐτὴν (Locke), ἀλλὰ γεννᾷ αὐτὴν ἐκ τῆς δοθείσης ὕλης, καθ' ὅσον δίδει τὴν μορφήν εἰς τὴν ὕλην. Ἐν τῇ παραστάσει δηλαδή μόνον ἡ μορφή ἀνήκει εἰς τὸ ὑποκείμενον, μόνον ἡ μορφή προέρχεται ἐκ τούτου, ἐνῶ ἡ ὕλη δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ ὑποκειμένου ἤτοι ἐδόθη εἰς αὐτό. Κατὰ ταῦτα ἡ παράστασις γεννᾶται ἐν τῇ συνειδήσει ἀλλὰ δὲν γεννᾶται ὀλόκληρος ὑπὸ ταύτης, παράγεται ἐκ τῆς ἐνώσεως τῶν δύο στοιχείων: τῆς ὕλης τὴν ὁποῖαν οὐδεμία πεπερασμένη δύναμις εἶναι ἰκανὴ νὰ παραγάγῃ (παράγειν ὕλην, εἶναι δημιουργεῖν) καὶ ἡ ὁποία κατ' οὐσίαν δίδεται, καὶ μορφῆς, ἡ ὁποία εἶναι τὸ στοιχεῖον παραγόμενον ἐπὶ τῆς ὕλης. Ἐκ τούτου ἔπεται ὅτι οὐδὲν ἄνευ ὕλης καὶ οὐδὲν ἄνευ μορφῆς δύναται νὰ παρασταθῇ, προσέτι ὅτι οὐδὲν ἀντικείμενον κατὰ τὴν εἰς αὐτὸ ἰδιάζουσαν μορφήν ἢ φύσιν ἤτοι οὐδὲν πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ δύναται νὰ παρασταθῇ (Versuch σελ. 249), καὶ τέλος δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι παραστάσεις εἶναι εἰκόνες τῶν ἀντικειμένων, ὅπως ταῦτα ὑφίστανται ἀνεξαρτήτως τῆς συνειδήσεως, ἀνασχηματισμοὶ πρᾶγματος καθ' ἑαυτὸ. Ἄλλως τε ἡ ἀντίθεσις αὕτη τοῦ πρᾶγματος καθ' ἑαυτὸ καὶ τοῦ παριστανόμενου διατυπώνεται καὶ οὕτω: τὸ ἀντικείμενον εἶναι παριστανόμενον ὅταν ἡ (ὄλη) παράστασις (ὕλη ἠνωμένη μὲ μορφήν) ἀναφέρεται εἰς αὐτὸ διὰ μέσου τῆς ὕλης· εἶναι πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ, ὅταν μόνον ἡ ὕλη τῆς παραστάσεως ἀναφέρεται εἰς αὐτό, καὶ ὅπως ἡ ὕλη ἄνευ μορφῆς δὲν εἶναι παράστασις, οὐδὲν ἀντικείμενον (Gegenstand) δύναται νὰ παρασταθῇ ὡς πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ. Ἐπομένως τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς ἀντικείμενον εἶναι πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ καὶ παραστατὸν κατ' ἀντιθέτους κατευθύνσεις, πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ καθ' ὅσον δὲν δύναται νὰ παρασταθῇ, παραστατὸν καθ' ὅσον δὲν εἶναι πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ.

Οὕτω ἡ παραστατικὴ ἰκανότης ἀποτελεῖται ἀπὸ δεκτικότητος ἢτοι ἰκανότητος νὰ δέχεται τὴν ὕλην νὰ εἶναι ὡς πρὸς τὴν ὕλην παθητικὴ, ὑφισταμένη ἐπίδρασιν, καὶ ἀπὸ αὐθορμησίας ἢτοι ἀπ' ἐνεργοῦ ἰκανότητος νὰ παράγῃ τὴν μορφήν : ἡ παραστατικὴ δηλαδή ἰκανότης εἶναι δεκτικὴ συγχρόνως καὶ αὐθόρμητος. Ἐπειδὴ διὰ τῆς ὕλης καὶ τῆς μορφῆς ἡ παράστασις ἀναφέρεται εἰς τὸ ὑποκείμενον καὶ εἰς τὸ ἀντικείμενον τὰ ὁποῖα εἶναι ἀντίθετα, πρέπει νὰ εἶναι καὶ αὐτὰ ἀντίθετοι· τῷ ὄντι ἡ ὕλη εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ διακρίνεται ἢτοι τὸ διάφορον, τὸ ποικίλον, ἡ μορφή εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον διακρίνει εἶναι ἡ ἐνότης. Ἡ δεκτικότης ἐπομένως εἶναι ἡ ἰκανότης τοῦ νὰ δέχεται τὸ διάφορον, ἡ αὐθορμησία εἶναι ἡ ἰκανότης τοῦ συνδέειν τὸ διάφορον· ἐπομένως ἡ αὐθορμησία δὲν πρέπει νὰ ἀνήκῃ εἰς μόνην τὴν πνευματικὴν ἐνέργειαν (διάνοιαν καὶ λόγον), ἀλλ' ὑπάρχει πανταχοῦ ὅπου ὑπάρχει σύνδεσις (Beiträge σελ. 96. Versuch, σελ. 264). Ἐπειδὴ δὲ μόνον εἰς τὴν συνείδησιν ἡ ὕλη τῆς παραστάσεως διαμορφώνεται, ἡ παράγεται ἡ παράστασις, διὰ τοῦτο εἶναι ἀντίφασις νὰ ὁμιλῶμεν περὶ ἄνευ συνειδήσεως παραστάσεων ἢτοι περὶ παραστάσεων αἱ ὁποῖαι πίπτουν παντελῶς ἔξω τῆς συνειδήσεως. Δὲν ὑπάρχει παράστασις ἄνευ συνειδήσεως οὐδὲ συνείδησις ἄνευ παραστάσεως. Διὰ τῆς δεκτικότητος τῆς παραστατικῆς ἰκανότητος φθάνομεν εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ πράγματος καθ' ἑαυτό. Τὸ ὕλικόν στοιχεῖον τῆς παραστάσεως ριζοῦται εἰς τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτό· διότι ἄλλως θὰ ἔπρεπε νὰ παραχθῇ αὐτὸ αὐθορμητῶς ὅπως ἡ μορφή. Ἡ ἐπίδρασις τὴν ὁποῖαν ὑφίσταται τὸ ὑποκείμενον προὑποθέτει τι τὸ ὁποῖον ἐπίδραξ. Ὁ Reishold δὲν δύναται νὰ εὔρη ἀντίφασιν εἰς τὴν ἔννοιαν ὑπάρχοντος πράγματος καθ' ἑαυτό τὸ ὁποῖον νὰ καθορίζῃ ὕλικῶς τὴν παράστασιν. Δὲν εἶναι ἀληθές, κηρύττει οὗτος, ὅτι τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτό τῆς κριτικῆς φέρει ταύτην εἰς ἀντίφασιν πρὸς ἑαυτήν. «Οὐδὲν εἶναι εὐκολώτερον, λέγει, τοῦ νὰ δικαιολογηθῇ ἡ ἔννοια τοῦ ὑφ' ἡμῶν τεθέντος πράγματος καθ' ἑαυτό» (ἢτοι τοῦ πράγματος καθ' ἑαυτό τοῦ μὴ δυναμένου νὰ γνωσθῇ, τοῦ μὴ δυναμένου νὰ παρασταθῇ, ὡς ἀγνώστου). (Versuch, σελ. 246). Τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτό, λοιπόν, μένει, καθ' ἑαυτό, θετικόν· ἀλλ' εἰς τὸ πεδῖον τοῦ παριστάνειν τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτό εἶναι καθαρῶς ἀρνητικὴ πρᾶξις.

Ἐάν τὸ γινώσκειν εἶναι παριστάνειν, τοῦτο τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ εἶναι καθαρὰ καὶ ἀπλῆ ἄρνησις, ἐπειδὴ δὲν δύναται νὰ παρασταθῇ εἰς τὸ γινώσκειν. Μὲ τὴν ἄρνησιν ταύτην ἀρχίζει νὰ χαλαρώνῃ ὁ δεσμὸς ὁ ὁποῖος συνέδεεν τὸ αἰσθάνεσθαι ὡς πραγματικοκρατικὴν ἰκανότητα τοῦ πνεύματος μὲ τὸ προϋποτιθέμενον πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ ὡς ἐνεργοῦν ἐπὶ τὸ πνεῦμα, δεσμὸς ὁ ὁποῖος ἀπετέλει τὴν ἀρχὴν ἐκ τῆς ὁποίας ὠρμάτο τὸ δίλημμα εἰς τὸ ὁποῖον ἔκλειεν ὁ Jakobí τὴν Κριτικὴν. Τὸ αἰσθάνεσθαι ὡς παριστάνειν ἀρχίζει νὰ ἀποχωρίζεται ἀπὸ τοῦ πράγματος καθ' ἑαυτὸ, ἐφ' ὅσον τοῦτο τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ δὲν δύναται νὰ παρασταθῇ. Εἰς τοῦτον τὸν ἀπὸ τῆς γνώσεως ἀποκλεισμὸν ἀρχῆς τινος τῆς γνώσεως ἢ ὁποία εἶναι διάφορος αὐτῆς τῆς γνώσεως, ἔγκειται ἡ σπουδαιότης τῆς διδασκαλίας περὶ τῆς παραστάσεως τοῦ Reinhold. Τῷ ὄντι ἂν συνάψωμεν τὸ μὴ δυνατόν τῆς παραστάσεως τοῦ πράγματος καθ' ἑαυτὸ, (πράγματος καθ' ἑαυτὸ τὸ ὁποῖον εἶναι ἄρνησις καὶ ὄχι ἀρχὴ παραστάσεως) μὲ τὴν ἀναγωγὴν τοῦ αἰσθάνεσθαι καὶ τοῦ νοεῖν εἰς τὸ παριστάνειν, θὰ εὕρωμεν εἰς τοῦτο τὸ παριστάνειν τὴν ἐνιαίαν θετικὴν ἀρχὴν, τῆς ὁποίας ἔχει ἀνάγκην ἡ κριτικὴ φιλοσοφία διὰ νὰ γίνῃ ἐπιστήμη. Μὲ τὸ ἀδύνατον τῆς παραστάσεως τοῦ πράγματος καθ' ἑαυτὸ ὁ Reinhold προσεπάθει συγχρόνως καὶ νὰ ἄρῃ τὴν ἀνάγκην τὴν ὁποίαν ἔβλεπεν ὁ Jakobí ὅτι ὑπάρχει εἰς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ νὰ εὕρῃ ἀρχὴν τινὰ ἔξω αὐτῆς τῆς ἰδίας, καὶ νὰ καταστήσῃ δυνατὴν τὴν συνένωσιν τοῦ αἰσθάνεσθαι καὶ τοῦ νοεῖν εἰς τὸ παριστάνειν, κερδίζων οὕτω τὴν ἐνότητα τῆς ἀρχῆς τῆς φιλοσοφίας. Καὶ πράγματι ἡ συνένωσις τοῦ αἰσθάνεσθαι καὶ τοῦ νοεῖν εἰς τὸ παριστάνειν αἴρει ἢ θέλει νὰ ἄρῃ τὸ θεμέλιον τῆς κατηγορίας ὅτι ἡ Κριτικὴ θέτει διττὴν πηγὴν τῆς γνώσεως καὶ συγχρόνως καταστρέφει ταύτην τὴν διττὴν πηγὴν. Ἡ γνώσις ἔγκειται μόνον εἰς τὴν παράστασιν ἢ παράστασις εἶναι τὸ πρωταρχικὸν στοιχεῖον πάσης γνώσεως. Ἡ ἀντίφασις εἰς τὴν ὁποίαν ἐπιστεύετο ὅτι κατέληξεν ἡ Κριτικὴ, ἐπομένως τὸ ἀδύνατον τῆς ὑπερβατικῆς φιλοσοφίας τοῦ νὰ γίνῃ ἐπιστήμη ἐφαίνετο εἰς τὸν Reinhold ὅτι παντελῶς ὑπερεπηδήθη. Τῇ ἀληθείᾳ ἐγένετο ἔναρξις ἐάν ὄχι νὰ ἀρθῇ ρητῶς, νὰ ἐπισκιασθῇ ἡ ἀνάγκη ἢ ὁποία σαφῶς ἀπεδείχθη ὑπὸ τοῦ Jakobí, ὅτι αὐτὴ ἡ φύσις τοῦ αἰσθάνεσθαι συνεπάγεται τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ κυρίως

ὡς τὸ αἰτιῶδες προηγούμενόν του· κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον συγκεχυμένως τοῦτο τὸ αἰτιῶδες προηγούμενον ἀποκλείεται ὡς τοιοῦτον ἀπὸ τῆς παραστάσεως, καθ' ὅσον αὕτη θεωρεῖται ὡς τὸ πρωταρχικόν στοιχείον τοῦ γινώσκειν γενικῶς. Ἡ καθαρὰ παράστασις εἶναι ἡ ἀρχὴ πάσης ἐξηγήσεως, αὕτη δὲ ἡ καθαρὰ παράστασις, ἀκριβῶς ἐπειδὴ εἶναι ἀρχή, δὲν δύναται νὰ ἀναφέρεται εἰς ἀνωτέραν ἀρχήν. Οὕτω γίνεται ἕναρξις, ὅπως ἡ Κριτικὴ ἀπαιτεῖ διὰ νὰ μετασχηματισθῇ αὕτη εἰς μεταφυσικὴν, νὰ κλείεται ἐνεργῶς τὸ γινώσκειν ἐντὸς τοῦ ἑαυτοῦ του.

Ἄλλ' ἡ τοιαύτη ἔγκλεισις δὲν εἶναι ἐρμητικὴ. Ὑπολείπεται πάντοτε ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτό, θετικὸν κατὰ τὸ καθ' ἑαυτό. Ὁ Reinhold δὲν διακρίνει ὅτι τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτό εἶναι πάντοτε βεβαίωσις ἡ ὁποία εἰσέρχεται θετικῶς εἰς τὸ γνωστικὸν πεδῖον, ὅπου τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτό δὲν ἔπρεπε νὰ ἔχη ἄλλην ἀξίαν ἢ ἀρνητικὴν· δὲν διακρίνει ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν καὶ νὰ νοήσωμεν τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτό (καὶ διὰ νὰ τὸ δεχθῶμεν πρέπει νὰ τὸ νοήσωμεν), ἐὰν ἡ παράστασις εἶναι κοινὴ εἰς τὸ αἰσθάνεσθαι καὶ εἰς τὸ νοεῖν. (Versuch, σελ. 225). (Εἶναι φανερόν ὅτι ἐν τῇ καντιακῇ ὀρολογίᾳ συγχέονται τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτό καὶ τὸ νοούμενον· εἶναι ὁμῶς βεβαίον ὅτι ὁ Kant τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτό παριστάνει οὐσιωδῶς ὡς νοούμενον, ἐπειδὴ εἶναι ὑπεραισθητόν. Διὰ τὸν Reinhold τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτό, ὡς εἶδομεν, εἶναι τὸ ἀντικείμενον τὸ ὁποῖον παρέχει εἰς τὴν παράστασιν τὴν ὕλην, καὶ, ἂν καὶ τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτό δὲν δύναται νὰ παρασταθῇ, δὲν εἶναι ὁμῶς δυνατὴ παράστασις, ἐὰν δὲν ὑπάρχη ἐκτὸς τῆς συνειδήσεως ἀντικείμενον τὸ ὁποῖον παριστάνει τὴν ὕλην τῆς παραστάσεως. "Ὅθεν ἡ παράστασις εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ ἀντικειμένου καὶ τῆς παραστατικῆς ἰκανότητος). Οὕτω μὲ ταύτην τὴν ἐρμηνείαν τοῦ πράγματος καθ' ἑαυτό ὡς διαφόρου τοῦ νοουμένου, ἀφ' ἑνὸς ἀνασυνδέεται ὁ δεσμὸς τῆς αἰσθητῆς παραστάσεως πρὸς τὸ αἰτιῶδες προηγούμενόν της ὃ ὁποῖος ἐφαίνετο ὅτι ἀπεκόπη, ἐξ ἄλλου ἐξαλείφεται ἐκεῖνη ἡ ἐνοποίησις τῶν ἀρχῶν ἡ ὁποία ἐφαίνετο ὅτι ἀπεκτήθη. Ὁ δεσμὸς τῷ ὄντι ἀποκαθίσταται σαφῶς ὅταν, μὲ τὴν διάκρισιν ἐν τῇ παραστάσει τῆς ὕλης ἀπὸ τῆς μορφῆς ἡ ὕλη γίνεται τι ἰσοδύναμον πρὸς τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτό, καὶ ἐπομένως ἐκ τούτου γενομένη, καὶ ἐπομένως δεδο-

μένη εἰς τὸ ὑποκείμενον ἐκ τοῦ ὁποῖου προέρχεται μόνον ἡ μορφή τῆς παραστάσεως. Οὕτω ἡ προϋποτιθεμένη πρωταρχικότης τῆς παραστάσεως χάνεται, τὸ δὲ πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ παρουσιάζεται ὡς προϋπόθεσις τῆς παραστάσεως. Ἐπέκεινα τοῦ κόσμου τοῦ γινώσκειν μὴ ἐξαρτώμενον ἐκ τούτου τοῦ γινώσκειν ἀλλὰ μᾶλλον ὄρος ἀπαραίτητος τούτου, ὑπάρχει τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ. Ἐφ' ὅσον θὰ δεχώμεθα πρᾶγμα ἐκτὸς τοῦ ὑποκειμένου καὶ ἀνεξάρτητον ἐκ τῆς γνωστικῆς ἐνεργητικότητος τοῦ ὑποκειμένου, δὲν θὰ δυνηθῶμεν νὰ ἀναγάγωμεν ταύτην τὴν γνωστικὴν ἐνεργητικότητα εἰς ἐνότητα, ἐπειδὴ αὕτη θὰ πρέπη νὰ ἀναφέρεται ἀφ' ἐνὸς εἰς τὸ ὑποκείμενον ὡς τὴν ἐνεργητικότητά της, ἐξ ἄλλου νὰ εὑρίσκεται εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὸ ἀντικείμενον ἔστω καὶ ἂν εἶναι τοῦτο ἀνεξιχνίαστον.

Πρὸς τούτοις ὁ Reinhold προσεπάθησεν ἐν τῇ στοιχειώδει φιλοσοφίᾳ νὰ φέρῃ εἰς στενωτέραν σύνδεσιν τὸν θεωρητικὸν καὶ πρακτικὸν λόγον. Ἡ ἀνάλυσις τῆς παραστατικῆς ἰκανότητος ἠδύνατο νὰ ἀνακαλύψῃ μόνον ὄρους τοῦ δυνατοῦ τῆς παραστάσεως. Ἀλλὰ μὲ τὸ δυνατόν τῆς παραστάσεως δὲν ἐξηγεῖται ἡ πραγματικότης τῆς παραστάσεως. Χρειάζεται ἀκόμη νὰ δειχθῇ τι, τὸ ὁποῖον καθιστᾷ ταύτην πραγματικὴν. Τοῦτο δύναται νὰ εἶναι μόνον ἀρχικὴ τις ὠθοῦσα δύναμις. Τοιαύτη δύναμις εἶναι ἡ ἐπιθυμητικὴ δύναμις εἰς ταύτην ἀνήκει ἡ ὠθησις, ἡ ὁποία θέτει εἰς ἐνέργειαν τὴν παράστασιν καὶ μὲ ταύτην τὴν γνώσιν. Ἐπομένως ἡ ἐπιθυμία δὲν εἶναι ἐπακολούθημα, ἀλλὰ προϋπόθεσις τῆς παραστάσεως. Ἡ ἰκανότης εἶναι καθ' ἑαυτὴν μόνον δυνάμει ἡ δύναμις καθιστᾷ αὐτὴν ἐνεργόν. Ἐκ τῆς ἰκανότητος καὶ τῆς δυνάμεως γίνεται ἡ ὄρμη. Ἡ παραστατικὴ ἰκανότης παράγεται ἐξ ὕλης καὶ μορφῆς ὡς στοιχείων. Ἡ ὄρμη ἡ ὁποία θέτει εἰς ἐνέργειαν τὴν παραστατικὴν ἰκανότητα ἐπομένως πρέπει νὰ εἶναι διττὴ, ὄρμη ἡ λαμβάνουσα ὕλην καὶ ὄρμη ἡ δίδουσα μορφήν. Ἐπὶ τούτων τῶν δύο ἐποικοδομεῖται ἡ πρακτικὴ συνείδησις. Ἀντιστοιχοῦν ἐδῶ αὗται πρὸς τὴν παλαιὰν δυάδα τῆς κατωτέρας καὶ ἀνωτέρας ἐπιθυμητικῆς ἰκανότητος. Ἡ ὕλικὴ ὄρμη εἶναι ἀνάγκη τοῦ λαμβάνειν, ἡ μορφικὴ ὄρμη εἶναι τάσις τοῦ δίδειν, τοῦ δεικνύειν τὴν ἴδιαν τῆς αὐθορμησίαν. Ἐπομένως ἡ ὕλικὴ ὄρμη εἶναι ἐμπειρικῶς δεδομένη καὶ αἰσθητικὴ, ἡ μορφικὴ ὄρμη εἶναι καθαρὰ καὶ νοητικὴ. Ἡ πρώτη

εἶναι ἰδιοτελής καὶ ἐξηρτημένη ὕλικῶς, ἢ δευτέρα ἀνιδιοτελής, τυπικὴ καὶ ἐλευθέρα. Ἡ νοητικὴ ὁρμὴ τείνει εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ὑψίστης μορφικῆς ἀρχῆς τῆς, τοῦ ἠθικοῦ νόμου. Ἡ ἱκανοποίησις τῆς εἶναι ἡ ἠθικὴ πράξις.

Ὁ Reinhold λοιπὸν ἔχει κοινὸν μὲ πάντας τοὺς διανοουμένους ταύτης τῆς περιόδου τὸ μέγα ἔργον τοῦ νὰ ἐξαλείψῃ τὸν καντιακὸν δυῖσμόν, ἀλλὰ πλανᾶται θεωρῶν ὡς κυρίαν αἰτίαν τὴν διαίρεσιν θεωρητικῆς συνειδήσεως καὶ πρακτικῆς συνειδήσεως, γνώσεως καὶ ἐνεργείας, ἐπομένως μὲ τὴν ἐνότητα τῆς συνειδήσεως πιστεύει ὅτι ἦνοιξε θύραν, ἢ ὅποια ἐὰν δὲν ἦτο ἐντελῶς ἀνοικτὴ, δὲν ἦτο κλειστὴ. Καὶ δὲν τὴν ἀνοίγει οὗτος περισσότερο ἐπειδὴ δὲν κατορθώνει νὰ ἀποδείξῃ πῶς δυνάμεθα νὰ διατηρήσωμεν πραγματικῶς τὴν ἐνότητα τῆς συνειδήσεως ὅταν εἰς αὐτὴν γίνεται διάκρισις τῶν δύο ὄψεων τοῦ γινώσκειν (ὡς ἐμπειρικῆς συνειδήσεως) καὶ τοῦ ἐνεργεῖν (ὡς ἠθικῆς συνειδήσεως), τὴν ὅποιαν ἐνότητα ὁ Kant ἐγκαθιστᾷ σαφῶς μὲ τὸ πρωτεῖον τοῦ πρακτικοῦ λόγου ἐπὶ τοῦ θεωρητικοῦ. Οὕτω ὁ Reinhold, λαμβάνων θέσιν συνεχιστοῦ τοῦ Kant, εἶναι ὀλιγώτερον συνεχιστῆς τοῦ Jakobi, ὁ ὁποῖος ἐθεωρεῖτο ἀντίπαλός του, καθόσον ὁ Jakobi πολὺ περισσότερο αὐτοῦ κατανοεῖ ὅτι τὴν θεμελιώδη αἰτίαν παντὸς δυῖστικοῦ ἐπακολουθήματος εἰς τὴν καντιακὴν φιλοσοφίαν δὲν πρέπει νὰ βλέπωμεν εἰς τινὰ ὑποτιθέμενον δυῖσμόν γινώσκειν καὶ ἐνεργεῖν, ἀλλ' εἰς τὰ χωρικὰ καὶ χρονικὰ ὄρια τῆς ἐμπειρίας, τὰ ὅποια ὁ Reinhold δέχεται εἰς τὴν ἐνιαίαν του συνείδησιν ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ γινώσκειν, καὶ εἶναι δι' αὐτὸ ἠναγκασμένος νὰ διατηρῇ τὴν ἔννοιαν τοῦ πράγματος καθ' ἑαυτὸ νοουμένου πραγματικοκρατικῶς. Δυῖσμόν τὸν ὅποιον ἡ θεωρία του περὶ τῆς ἐνότητος τῆς συνειδήσεως ὡς ἀναφορᾶς μεταξὺ τοῦ ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου δὲν κατορθώνει νὰ ἐξαλείψῃ ἐπειδὴ, ὡς εἶδομεν, ὁ Reinhold δεχόμενος τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ, δὲν δύναται νὰ μὴ θεωρήσῃ τὴν μορφήν ὡς ἴδιον τοῦ ὑποκειμένου καὶ τὴν ὕλην τῆς παραστάσεως ὡς ἴδιον τοῦ ἀντικειμένου· αἰτία λοιπὸν ἐξωτερικὴ καὶ ἐπομένως ἄγνωστος.

Ἄλλ' ὅμως δὲν δυνάμεθα νὰ ἀρνηθῶμεν ὅτι ἡ στοιχειώδης φιλοσοφία συνέβαλεν εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀπαλλαγῆς τῆς Κριτικῆς ἀπὸ τοῦ ἀντικειμένου διὰ νὰ τεθῇ αὕτη ἐφ' ὅσον εἶναι ὑπερβατικὴ φιλοσοφία, ὡς ἡ μόνη δυνατὴ μεταφυσικὴ.

Ἡ ἐπίδρασις τοῦ Reinhold ἐπὶ τὸν Fichte, ὡς λέγει ὁ Gueroult, εἶναι κεφαλαιώδους σημασίας. Ἡ φιλοσοφία τῶν στοιχείων εἶναι διὰ τὴν θεωρίαν τῆς ἐπιστήμης ὄχι μόνον προπαρασκευαστικὸν σχέδιον, ἀλλὰ περιλαμβάνει ἤδη ἐν σπέρματι τὰς ἐννοίας ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ στηριχθῇ ἡ θεωρία τῆς ἐπιστήμης διὰ τὴν ἀποχωρίσιν τὴν ἰδίαν τῆς ἀποψιν ἐναντι τῆς θεωρίας τῆς παραστατικῆς ἰκανότητος. Ἡ συνθετικὴ παραγωγή ἐκ τινος πρώτης ἀρχῆς, ἡ ἀμετάβλητος ἐνότης τῆς ὅλης φιλοσοφίας, τὸ σύστημα τῶν τάσεων τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν θεωρίαν τοῦ πρακτικοῦ λόγου, ἡ ἀναφορὰ τῆς τάσεως εἰς τὴν παράστασιν, νοουμένη ὡς ἀναφορὰ τοῦ πραγματικοῦ εἰς τὸ δυνατόν, σκιαγράφημα ἐκείνου τὸ ὁποῖον θὰ εἶναι ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τῆς ἰδεατῆς ἐνεργητικότητος καὶ τῆς πραγματικῆς ἐνεργητικότητος, εἶναι τόσα στοιχεῖα τὰ ὁποῖα ἡ θεωρία τῆς ἐπιστήμης θὰ παραλάβῃ⁽¹⁾.

M A I M O N

Ἡ ἀπόπειρα τοῦ Reinhold ἔδειξε καλῶς εἰς τοὺς μετέπειτα τὴν κατεύθυνσιν τὴν ὁποῖαν ὄφειλον οὗτοι νὰ ἀκολουθήσουν διὰ τὴν ἀνασυστήσασιν τὸ καντιακὸν σύστημα. Ἀλλ' ὅμως πάντες οὗτοι συνεφώνουν ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ Reinhold τεθειμένη ἀρχὴ δὲν εἶναι οὔτε ἀρχικὴ οὔτε πρωτότυπος. Οὕτω ὁ Maimon θεωρεῖ ὅτι ἡ πρότασις τῆς συνειδήσεως δὲν δύναται νὰ εἶναι πρώτη, ἐπειδὴ αὕτη δὲν ἀναφέρεται ἢ εἰς τὴν συνείδησιν τῆς παραστάσεως καὶ ὄχι εἰς τὴν συνείδησιν γενικῶς. Αὕτη ἡ καθόλου συνείδησις εἶναι παντελῶς διάφορος ἐκείνου τὸ ὁποῖον ἐκφράζει ὁ Reinhold διὰ τῆς προτάσεως τῆς συνειδήσεως. Ἡ συνείδησις καθόλου προηγεῖται τῆς ὑπὸ τοῦ Reinhold περιγραφείσης συνειδήσεως, εἰς τὴν ὁποῖαν δύναται νὰ διακριθῇ ὑποκείμενον, ἀντικείμενον καὶ ἀναφορὰ ἀμφοτέρων. Τὸ σφάλμα τὸ ὁποῖον διαπράττει ὁ Reinhold καὶ τὸ ὁποῖον εἶναι θεμελιώδες εἶναι ὅτι ἡ παράστασις ἡ ὁποία εἶναι ὀρθὴ δι' ὠρισμένον κύκλον, γενικεύεται καὶ καθίσταται ἀρχή, γινομένη οὕτω ψευδῆς (Streifereien, σελ 198). Ὁ Reinhold δηλαδή

1) M. Gueroult: L' évolution et la structure de la doctrine de la science chez Fichte. Tom. I σελ. 96. Paris: Les belles lettres, 1930.